

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Н.М. Сіренко, доктор економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет

У статті визначено основні вимоги до інституціонального середовища інноваційного розвитку аграрного сектора, роль його учасників, основні інституціональні складові інноваційного розвитку, увагу акцентовано на введення в інституціональне середовище кластерів.

Ключові слова: інституціональне середовище, інноваційний розвиток, інститути, аграрний сектор, кластер.

Становлення нової моделі інноваційного розвитку соціуму обумовлено наростаючими процесами його інтеграції та модернізації. В світі все помітнішою стає зміна підходів до знань, інновацій, інтелектуального капіталу, при цьому увага акцентується на створенні розвинутої інфраструктури, здатної максимально використовувати і розвивати накопичений досвід, знання у сферах виробництва і споживання. В цілому інноваційність економічного розвитку як на рівні країни, так і окремої галузі можна переставити як сукупність трьох складових (інноваційний потенціал, інноваційна інфраструктура, інноваційна безпека), яка формує інституціональний механізм становлення економіки.

Інституціональні аспекти інноваційного розвитку розглядаються в працях Р. Коуза, Б. Лундвала, Ф. Найта, Д. Норта, Г. Саймона, Дж. Стігліца, Є.П. Ардашева, О.І. Губаря, Г.Б. Клейнера та ін. Але вони характеризуються загальним характером і концентруються на інноваційному розвитку або країни, або промислових підприємств. Аграрний сектор залишається поза межами наукових інтересів, оскільки вважається не інноваційним із досить традиційним виробництвом. Наша ж позиція ґрунтується на тому, що саме аграрний сектор як первісна ланка суспільного виробництва може стати точкою не лише економічного, а й інноваційного розвитку. А тому необхідним є

дослідження механізмів взаємодії та характеру впливу основних інституціональних факторів на його інноваційний розвиток.

Формування результативного інституціонального середовища, адекватного глобальним технологічним перетворенням, виступає основою, яка спрямовує інноваційний розвиток аграрного сектора і створює принципово досконалішу систему аграрного виробництва. При цьому необхідно приділити увагу не лише кількісним і якісним критеріям кінцевого продукту галузі, але і якісним характеристикам самої системи, її внутрішнього змісту, можливості творчої генерації принципово нової і засвоєнню існуючої інформації і технологій.

За суб'єктами встановлення інституціональні умови інноваційного розвитку аграрного сектора поділяються на макро (встановлюються державою з метою врегулювання взаємовідносин всіх учасників процесу) та мікро (встановлюються підприємством з метою врегулювання організаційних взаємовідносин). Ефективна реалізація принципів інноваційності в аграрному секторі, на нашу думку, потребує від учасників інституціонального середовища нових якостей, зумовлених підвищенням рівня їх соціальності (табл.).

Таблиця

**Роль учасників інституціонального середовища
інноваційного розвитку аграрного сектора**

Учасник	Основна роль
Аграрні підприємства	Здійснюють соціалізоване інноваційне аграрне виробництво
Інвестори	Інвестують в соціалізоване інноваційне аграрне виробництво
Державні органи	Встановлюють інституційні умови, визначають соціальну, аграрну, інноваційну політику, виступають гарантами між учасниками інноваційного процесу
Наукові організації та ВНЗ	Здійснюють науково-дослідну діяльність, виконують замовлення на НДДКР, готують фахівців з інноваційним мисленням, займаються просвітою
Інноватори	Самостійно розробляють інноваційні проекти, надають підтримку в реалізації інноваційних проектів
Споживачі	Виходячи із споживчої корисності, здійснюють раціональні рішення щодо вибору більш якісної і дешевшої сільськогосподарської продукції

У процесі встановлення інституціональних умов інноваційного розвитку необхідно враховувати, що на ефективність інститутів розвитку впливають цілі, завдання і стратегії розвитку національної економіки та інноваційної політики, що й визначає такі детермінанти ефективності впливу інститутів розвитку на економічне зростання:

1. Їх параметри встановлюються ендегенними якостями соціально-економічної системи та статикою ринкових трансформацій (навіть у випадку динамічних станів інститути розвитку відображають кон'юктурні, статичні коливання).

2. Інститути розвитку – це протиріччя між можливостями, обумовленими поточними інтересами розвитку і стратегічними цілями досягнення перспективних параметрів ефективності, що визначається траєкторією зростання та інноваційними потребами. Таким чином, економічна природа інститутів розвитку сприяє розбалансуванню соціальних інтересів.

3. Дія інститутів розвитку елімінується не лише просторовими межами, а й часовим лагом.

Ключовими ж інституціональними складовими інноваційного розвитку аграрного сектора повинні стати такі блоки:

- дієві державні інститути, обґрунтована державна аграрна та інноваційна політика;
- виробнича і споживча кооперація;
- розвиток інтелектуального капіталу за допомогою освіти і примноження духовних цінностей;
- інституціоналізація, кластеризація і соціалізація села;
- зміна ролі і переорієнтація інтересів аграрного бізнесу;
- створення умов для залучення інвестицій в сільське господарство;
- зміна технологічного устрою сільського господарства;
- необхідний і достатній рівень додаткової вартості, отриманий в результаті відновлення еквівалентності обміну і паритетності ціноутворення.

Ми погоджуємося із твердженням [2], що ключовою тенденцією інноваційного розвитку аграрного сектора та інституціонального середовища є формування стійкої системи

стосунків щодо створення, збереження і примноження соціального і людського капіталу, духовно-моральних цінностей, адже тільки духовно розвинена і освічена особа, забезпечена необхідними умовами вільного доступу до інформації і ефективними інститутами для взаємодії, здатна органічно розвивати сільське господарство і економіку країни в цілому. При цьому ключовим є надання свободи для творчої реалізації духовно-морального потенціалу народу, не забуваючи про необхідний рівень матеріального добробуту, порівняного зі світовими лідерами. Тому творча праця, що розширює межі людських можливостей, має стати основним завданням. Розвиток економічних і соціальних стосунків має ґрунтуватися на творчій синергії людини і природи, тобто мати творчо-активний підхід як в питаннях наукового пізнання, так і в практичних діях.

Соціалізації села, на нашу думку, сприятиме включення в інституціональне середовище інноваційного розвитку аграрного сектора кластерів. З метою інтеграції науково-технічних, організаційних компетенцій та інтелектуального і ресурсного потенціалів прогресивним є використання запропонованого колективом російських науковців [1, 3] наукового системного інтегратора як сучасної форми управління інноваційним розвитком суспільства, яка формує інноваційних, наукових, інвестиційних, виробничих лідерів в розрізі перспективних наукового – технічних та інноваційних напрямів та інтегрує їх для реалізації цілей внутрішньої і міжкластерної взаємодії на основі створення конкурентних переваг на довгострокову перспективу.

Реалізація кластерних механізмів забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора економіки базується на визначенні взаємозв'язків між учасниками кластеру та між кластерами і організації взаємодії, які призведуть до створення адекватного інноваційного середовища. В цілому використання в управлінні кластерною взаємодією наукового системного інтегратора забезпечує створення привабливого інвестиційного клімату, підвищення попиту на інновації, збільшення темпів комерціалізації інновацій тощо [4].

Але при цьому, поділяючи позицію І. Тесленко [5] щодо необхідності реалізації в процесі модернізації стратегії розвитку гуманізованого суспільства, вважаємо, що кластеризація методологічно повинна базуватися, з одного боку, на формуванні активного некомерційного сектора, який задовольнятиме соціальні і духовні потреби суспільства, а з другого, на розвитку конкурентоспроможного комерційного сектора, який задовольнятиме матеріальні потреби суспільства. В результаті синергетичний ефект від узгодження інтересів буде досягнуто, якщо стратегії кожного сектора реалізуватимуться одночасно зі стратегією ефективного партнерства на основі виявлення і подальшої взаємодії визначених зон секторного контролю.

Природно, що розвиток сільського господарства на усіх рівнях необхідно здійснювати з системно-комплексних позицій, відмовившись від винятково ринкових, соціально-орієнтованих, екологічних й інших вузько орієнтованих конотацій. При усій своїй важливості економічна складова має бути приведена до єдиного знаменника з питаннями соціальної трансформації, соціалізації сільського населення, інституціоналізації села, формування нових ефективних інфраструктурних ланок інформаційної економіки. В Україні у 2008 р. прийнято Державну цільову економічну програму «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009 – 2013 роки, метою якої стало створення в Україні інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки. Але практична реалізація положень програми майже не здійснюється, оскільки фінансування надходить не в повній мірі і є розрізненим.

Виходячи із зазначеного, інституціональне середовище інноваційного розвитку аграрного сектора об'єктивно необхідно будувати, виходячи з таких орієнтуючих складових: ключова і цілепокладаюча роль творчого пробудження особи, розвиток духовного і творчого початку, який спирається на внутрішній духовний корінь населення; вдосконалення рівня розвитку людського і соціального капіталу сільської

місцевості, за допомогою відродження науки, просвіти і, одночасно, відродження сільської інтелігенції; прискорення інноваційного розвитку сільського господарства, поява і розвиток досконаліших технічних і технологічних засобів сільськогосподарського виробництва; переозброєння і переоснащення діючих сільськогосподарських виробництв, здійснення об'єктивно необхідних технологічних зрушень аграрної економіки; збереження і примноження природного багатства, необхідного не лише для існування сьогоденного суспільства, але і для майбутніх поколінь.

Література:

1. Инновационная инфраструктура для целевого инкубирования стартовых высокотехнологичных компаний // В.А. Беспалов, Д.Б. Рыгалин, А.В. Леонтьев, С.Е. Зайченко // Инновации. — 2006. — № 6. — С. 20—26.
2. Минашкин А.Н. Повышение эффективности и устойчивости сельского хозяйства и сельской институциональной среды в русле инновационной экономики и социальной философии / А.Н. Минашкин // Экономика и право. — 2010. — № 8.
3. Рыгалин Д.Б. Кластерный подход в формировании инновационной политики территорий / Д.Б. Рыгалин // Инновационный вестник региона. — 2006. — № 2. — С. 57—63.
4. Сіренко Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України : монографія / Н.М. Сіренко. — Миколаїв, 2010. — 416 с.
5. Тесленко И.Б. Институциональный анализ трансформационных процессов в российской экономике : автореф. дис. на соис. науч. степени д-ра эк. наук : спец. 08.00.01 Экономическая теория / И.Б. Тесленко. — Владимир, 2009. — 37 с.